

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.2.1.22>

IDEOGRAFICZNA KLASYFIKACJA NIEMIECKICH FRAZEOLOGIZMÓW NA OZNACZENIE HETEROSTEREOTYPÓW

Iryna Orel

kandydat nauk filologicznych, docent,

docent Katedry Filologii Romańsko-Germańskiej

Rówieńskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego (Równe, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-7258-1444

e-mail: Orel_i72@ukr.net

Adnotacja. W artykule opisano semantyczną klasyfikację niemieckich frazeologizmów na oznaczenie heterostereotypów. W celu przeprowadzenia badania stosowano szereg ogólnych naukowych i specjalnych metod i technik zapewniających uzyskanie odpowiednich wyników. Główną metodą badania jest analiza składowa, która przyczynia się do ustalenia składu struktury jednostki frazeologicznej i zestawu sem i semem struktury wartości. Odkryto grupę frazeotematyczną składającą się z trzech pól wariantowo-semantycznych, które są uporządkowane szeregami frazeosemantycznymi. Każda frazeosemantyczna szereg jest reprezentowany przez jednostki frazeologiczne, które mają wspólną dyferencyjną i integralną semę, ale odrębne sememy, przez które są przekazywane pozytywne, negatywne lub neutralne oceny. Wyróżnione szacunkowe składniki wartości frazeologicznej określono jako ideogramy, na podstawie których możliwe jest przeprowadzenie dalszego ideograficznego podziału jednostek frazeologicznych na podstawie analizy struktury komponentu konotacyjnego znaczenia frazeologicznego. Rozważenie struktury znaczenia frazeologicznego przeprowadza się z uwzględnieniem czynników pozalingwalnych odzwierciedlających cechy portretu onomasiologicznego badanych jednostek frazeologicznych. Ustalenie czynników pozalingwalnych, które determinują podstawy i wektory reinterpretacji wyróżnionych cech stereotypowego obrazu, umożliwiło identyfikację składników semantycznych i ich elementów w strukturze całościowej wartości jednostek frazeologicznych.

Słowa kluczowe: heterostereotyp, frazeologia, znaczenie frazeologiczne, sema, semema, oznaki obrazu, forma wewnętrzna, ocena.

IDEOGRAPHICAL CLASSIFICATION OF GERMAN PHRASEOLOGIES ON THE DESIGNATION OF HETEROSTEREOTYPES

Iryna Orel

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Romano-Germanic Philology

Rivne State University of Humanities (Rivne, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-7258-1444

e-mail: Orel_i72@ukr.net

Abstract. The article describes the semantic classification of German phraseology to denote heterostereotypes. A number of general scientific and special methods and techniques are used to conduct the investigation, which ensure the receipt of relevant results. The main method of research is the component analysis which promotes establishment of structure of PU and a sema-sememe set of structure of value. A phraseothematic group consisting of three variant-semantic fields, which are structured by phrase-semantic series, is revealed. Each phrase-semantic series is represented by PUs that have a common differential and integral semas, but different sememes, which translates positive, negative or neutral evaluations. The selected evaluative components of phraseological meaning are considered as ideograms, on the basis of which it is possible to carry out further ideographic division of PU on the basis of the analysis of the structure of the connotative component of phraseological meaning. Consideration of the structure of phraseological meaning is carried out taking into account extralingual factors that reflect the features of the onomasiological portrait of the studied PU. The establishment of extralingual factors that determine the bases and vectors of rethinking the isolated features of the stereotyped image made it possible to identify semantic components and their elements in the structure of the integral meaning of the PU.

Key words: heterostereotype, phraseological unit (PU), phraseological meaning, sema, sememe, signs of image, internal form, evaluation.

ІДЕОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГЕТЕРОСТЕРЕОТИПІВ

Ірина Орел

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри романо-германської філології

Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-7258-1444

e-mail: Orel_i72@ukr.net

Анотація. У статті описано семантичну класифікацію німецьких фразеологізмів на позначення гетеростереотипів. Для проведення розвідки залучено низку загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів, які забезпечують отримання релевантних результатів. Основним прийомом дослідження є компонентний аналіз, який сприяє встановленню складу структури ФО і семно-семемного набору структури значення. Виявлено фразеотематичну групу, яка складається із трьох варіантно-семантичних полів, які структуровані фразеосемантичними рядами. Кожен фразеосемантичний ряд репрезентовано ФО, що мають спільну диференційну та інтегральну семи, але відмінні семеми, через що транслюється позитивна, негативна чи нейтральна оцінки. Виокремлені оцінні складники фразеологічного значення розглядаємо як ідеограми, на основі яких можливо проводити подальше ідеографічне членування ФО на підставі аналізу структури конотативного компонента фразеологічного значення. Розгляд структури фразеологічного значення проводиться з урахуванням екстралінгвальних чинників, які відображають ознаки ономазіологічного портрета досліджуваних ФО. Встановлення позалінгвальних чинників, які визначають підстави і вектори переосмислення виокремлених ознак стереотипізованого образу, уможливило виявлення семантичних компонентів та їх елементів у структурі цілісного значення ФО.

Ключові слова: гетеростереотип, фразеологічна одиниця, фразеологічне значення, сема, семема, ознаки образу, внутрішня форма, оцінка.

Вступ. Сучасні лінгвістичні розвідки, які проводяться в межах антропоцентричного підходу до вивчення шляхів виникнення, функціонування, причин трансформацій семантики мовних знаків, спрямовані на виявлення взаємодії мови і мислення, способів відображення результатів пізнання людини в семантиці одиниць мови. Тому модерні дослідження в царині фразеології скеровані на студіювання фразеосистеми як єдиного цілого, що відображає: взаємозв'язок мовного з позамовним у структурі фразеологічного значення (далі – ФЗ), структурно-семантичні характеристики ускладнених мовних знаків (далі – УМЗ), їхні парадигматичні відношення, прагматичний аспект тощо.

Особлива увага приділяється ідеографічній систематизації фразеологічного фонду національної мови на основі семантики мовних знаків. На думку дослідників (М.Ф. Алефіренко, Ж.Д. Казімагомедова, І.Є. Колесникова, Ж. Краснобаєва-Чорна, Є.С. Осіпова, І. Патен, Ю.Ф. Проадід, П.О. Редін, В.М. Телія та інші), ідеографічна класифікація уможливує вивчення способів формування та віддзеркалення у мові фразеологічної картини світу, яку розуміють як образну систему, відтворену усталеними виразами/реченнями, сформовану під впливом мовних і позамовних чинників, які відображають національно-культурне світобачення, світоприйняття (Патен, 2015: 164).

Ідеографічна класифікація здійснює тематичний розподіл фразеологічних одиниць (далі – ФО) і ґрунтується на вивченні принципів номінації, добору мовних знаків для вербалізації результатів людського мислення. На думку В.Д. Ужченка, ідеографічна систематизація сприяє ономазіологічному впорядкуванню ФО (Ужченко, 2005). Укладання ономазіологічного портрету ФО розкриває сутність національного менталітету, особливості мислення, пояснює правила і норми поведінки, реакцію на зовнішні подразники. Система ономазіологічних портретів ФО дасть можливість сформувати бачення і розуміння фрагментів цілісної НКС мовців. З огляду на матеріал нашого дослідження – німецькі ФО на позначення гетеростереотипів – вивчення питання ідеографічної класифікації УМЗ вважаємо актуальним, оскільки подібна розвідка проводиться вперше, і результати роботи матимуть практичну цінність для ефективної міжкультурної комунікації.

Основна частина. Вивчення ФО на основі їх семантичної/тематико-ідеографічної класифікації належить до проблемних питань у сучасному мовознавстві, які активно розробляються. Класифікації такого типу розкривають характер і сутність ФО як одиниць мови, поштовхом до утворення яких є позамовні чинники, що й відбивається у внутрішній формі ФО. Крім того, ідеографічна класифікація виявляє відношення між ФО у фразеосистемі будь-якої національної мови (синоніми, антоніми, варіанти). Результати ідеографічного впорядкування ФО сприяють укладанню словників, які представляють цінність для практичного використання мовних знаків.

Засади систематизації ФО за тематичним принципом в українському мовознавстві розробляли М.Ф. Алефіренко, Н.Ф. Грозан, І.Є. Колесникова, Ж. Краснобаєва-Чорна, Ю.Ф. Прадід, В.Д. Ужченко, І.В. Черевко та інші науковці. На матеріалі англійських ФО описано структурно-семантичний, ідеографічний та функційний аспекти соматичних фразеологізмів (Т.В. Тоненчук), на матеріалі української, російської, польської мов представлено параметри ідеографічної характеристики ФО (А. Смерчко), сформульовано основні підходи до розроблення ідеографічної систематизації ФО; описано ФО на позначення відчуття голоду/ситості

в українській, англійській та французькій мовах, показано варіантно-синонімічні ряди, що репрезентують семантичні групи «голод/ситість» (А.С. Денисова).

У вітчизняному мовознавстві низка праць присвячена спробам ідеографічної класифікації російської мови (В. Волков, М. Міклуш), висвітленню питань загальної і російської ідеографії (Ю.Н. Караулов), вивченню методом порівняння ідеограми як елемента фразеологічної семантики (Н.Н. Кірілова), розгляду концепції фразеологічних ідеографічних словників (А.М. Емірова), опису тематичної класифікації ФО з локальним компонентом (Є.С. Осіпова), проведенню ідеографічної класифікації ФО з компонентом-соматизмом на матеріалі табасаранської і французької мов (Ж.Д. Казімагомедова) тощо. Низка дослідників у результаті ідеографічної класифікації лексики та фразеології уклали словники: тематичні словники Л.Г. Саяхової і Д.М. Хасанової; семантичний словник Ю.Н. Караулова; двомовні словники.

У германському мовознавстві проводяться: розвідки в галузі ідеографії з метою виявлення ідеографічних синонімів на матеріалі німецької мови (О.М. Білоус), аналіз підходів до опису і класифікації німецьких ФО, які перебувають у синонімічних відношеннях (Stojić Aneta), опис тематичної систематизації ФО з національно-культурним компонентом (Y. Tushych), тематична класифікація японських ФО, їх німецьких еквівалентів (Vogel Iris).

Метою нашої розвідки є виявлення і укладання структури фразеотематичної групи (з подальшим поділом на фразеотематичні поля і їхні компоненти) німецьких ФО на позначення гетеростереотипів. Для виконання означеної мети необхідно реалізувати низку завдань: інвентаризувати німецькі ФО, які вербалізують гетеростереотипи; уточнити структуру фразеосемантичної групи (далі – ФСГ) та її компонентів; уточнити поняття ідеограми; проаналізувати корпус досліджуваних одиниць і виявити ФСГ; розглянути і описати компоненти ФСГ; провести тематичну класифікацію досліджуваних ФО; виявити вплив позалінгвального чинника й ономазіологічну основу (ознаки образу внутрішньої форми ФО), яка послугувала основою номінації гетеростереотипного уявлення.

У ході розвідки застосовуємо низку загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів для виконання указаних завдань. Для інвентаризації матеріалу дослідження використовуємо індукцію і дедукцію. Індуктивний метод забезпечує виявлення ознак, на основі яких вибираються досліджувані мовні знаки. Аналіз ознак супроводжується формуванням засновків, на основі яких робляться логічні узагальнені висновки – індуктивний умовивід (Тофтун, 2003: 215–216). Дедукція як аналітичний прийом забезпечує формування висновків про ознаки окремого на основі знань про загальне та сприяє виведенню деталей висновків про клас предметів. У результаті абдуктивного умовиводу на основі характеристик виявлених ознак досліджуваних об'єктів досліджуємо їх у взаємозв'язку, пропонуємо встановленим закономірностям логічні пояснення (Рузавин, 2001: 44).

З метою уточнення структури ФСГ використовуємо прийом аналізу. Опис компонентів ФСГ відбувається в ході проведення компонентного аналізу останніх на рівні встановлення фразеосемантичних полів (ФСП), які містять варіантно-синонімічні групи (ВСГ), що складаються із фразеосемантичних рядів (ФСР) – синонімічні й варіантні ряди (Ужченко, 2003: 115).

У межах структурного методу використовуємо прийом безпосередніх складників, який застосовується для реалізації компонентного аналізу. Прийом безпосередніх складників втілюється через розподіл ФО на бінарні компоненти – ядро і периферію, що завершується отриманням неподільних елементів (Кочерган, 2006), які виступають матеріалом нашого дослідження. Компонентний аналіз розкриває змістовий аспект ФО, реалізується в розщепленні ФЗ на семи і семіми. У результаті виявлення сем і семі у структурі значення ФО з'ясуємо можливість віднесення студійованих ФО до однієї ВСГ і, відповідно, ФСР чи до двох або декількох. Такий аналіз виявить фрагменти НКС, які відображені в семантиці ФО, розкривши зв'язок мовного і позамовного у структурі ономазіологічного портрета ФО.

Наступний етап компонентного аналізу ФЗ забезпечує виявлення семантичних груп ФО з корпусу студійованих УМЗ (Селіванова, 2006: 261–262). Результат розгляду, аналізу й опису компонентів ФСГ виявляється в ході синтезу (Грabencko та ін., 2009: 25). Метод таксономії (Борисенко, 2010: 9) уможливує тематичну класифікацію досліджуваних ФО.

Засадами ідеографічного розподілу ФО на тематичні групи є семантичне їх групування на основі екстралінгвального членування світу, національно-специфічних поняттєво-логічних основ мислення мовців. Результати ідеографічного впорядкування ФО, на думку В.М. Телії (Телия, 1993: 313), відображає особливості національно-культурного світобачення, світосприйняття і своєрідність їх відображення у структурі ФЗ. З огляду на це вважаємо, що класифікація досліджуваних одиниць лише за семантичною ознакою без урахування психологічних, соціальних, національно-культурних особливостей мислення мовців не буде повною.

На думку В.І. Даля, найбільш вдалим розподілом ФО є їх систематизація за смыслом/внутрішнім значенням (Даль, 2004). Така класифікація відтворює структурований погляд на НКС з позиції мовців, що представляє інтерес (як предмет) для вивчення в розрізі семантики, ономазіології, когнітології, лінгвокультурології, психології тощо.

Натепер питання схеми опису ідеографічних полів ФО лишається дискусійним. М.Ф. Алефіренко виокремлює три рівні ієрархії – семантична підгрупа – фразеосемантична група – тематичне поле (Алефіренко, 1987: 125–134). А. Івченко пропонує виділяти фразеосемантичні ряди – фразеосемантичні мікрогрупи – фразеосемантичні групи (Івченко, 1999: 253–269). Ю.Ф. Прадід розподіляє ідеографічні групи ФО

на синонімічний ряд – семантична група – семантичне поле – тематична група – тематичне поле – ідеографічна група – ідеографічне поле – архіполе (Прадід, 1997: 230–250).

У нашому дослідженні використовуємо схему фразеоідеографічної класифікації В.Д. Ужченко, яка складається із: фразеотематичних груп (ФТГ – на основі архісеми – спільної для тематичної групи), що містять фразеосемантичні поля (ФСП), конститuentами яких виступають варіантно-синонімічні групи (ВСГ), представлені фразеосемантичними рядами (ФСР) (Ужченко, Ужченко, 2007). ФТГ укладається із ФСП, які групуються на основі диференціальної семи, властивої всім компонентам поля. ФСП представлене двома або декількома ВСГ, які вицленовуються на основі категоріальної семи, що є семантичною основою групи. ВСГ складається із ФСР, до складу яких входять ФО зі спільною семантичною ознакою (синоніми, варіанти). Компоненти семантики ФО, які належать до ФСР, розглядаємо як ідеограми – елементарні значення, що ґрунтуються на одній спільній не лише диференційній, але й інтегральній семі.

У ході проведеного аналізу німецьких ФО на позначення гетеростереотипів виявлено ФСГ «Людина», яка складається із ФСП: Людина як жива істота; Людина як мисляча істота; Людина як соціальна істота (за В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко (там само)).

Кожне ФСП представлено низкою ФСГ: ФСП 1 «Жива істота» (ВСГ: зовнішність, фізичний стан, психічний стан); ФСП 2 «Мисляча істота» (ВСГ: інтелект, емоції, почуття, вольові риси); ФСП 3 «Соціальна істота» (ВСГ: поведінка, стосунки в соціумі, характеристика країни).

Кожна з виокремлених ВСГ репрезентована низкою ФСР. ФСП 1 «Жива істота»: ВСГ 1 «Зовнішність» (ФСР: зріст, одяг, зачіска, риси обличчя, колір шкіри); ВСГ 2 «Фізичний стан» (ФСР: стан здоров'я, статура, зріст); ВСГ 3 «Психічний стан» (ФСР: моральні риси (чесність/нечесність, жорстокість, відповідальність)). ФСП 2 «Мисляча істота»: ВСГ 1 «Інтелект» (ФСР: розумний, дурний, хитрий, раціональний, незрозумілий); ВСГ 2 «Емоції, почуття» (ФСР: патріотизм, стриманість, емоційність, доброзичливість, ворожість); ВСГ 3 «Вольові риси» (ФСР: лень, старанність, легковажність). ФСП 3 «Соціальна істота»: ВСГ 1 «Поведінка» (ФСР: гордовитість, ввічливість/неввічливість, спосіб/стиль життя); ВСГ 2 «Стосунки в соціумі» (ФСР: дружба, ворожнеча, толерантність); ВСГ 3 «Характеристика країни» (ФСР: комфорт проживання, безлад, економічний стан, клімат, національна кухня, назва громадян/приналежність до раси).

Зовнішність визначається через колір шкіри як маркер чужинців, що має негативну оцінку і представлено у ФО *Schwarzafrikaner/ Schwarze/ Dunkelhäutige/ Farbige/ Menschen dunkler Hautfarbe sein* – зневажлива, груба назва жителів Африканського континенту (Klavagna, 2005); характерні ознаки одягу, який використовують представники аутогруп. Гетеростереотип «дивний» репрезентують стереотипні уявлення про поляків ФО *Lang Rockig laufen*, про угорців ФО *viel Farbig sein* (Dąbrowska-Burkhardt, 2018: 39–41); про французенок – *die Vintage-Queen*, які пояснюють свій вигляд: «*Das habe ich vom Flohmarkt!*» (Klischees über die Franzosen, 2018).

ФСП «Мисляча істота» відображено у ВСГ «Інтелект», риси якого розкриваються через стереотипне бачення незрозумілих речей, вербалізовані ФО: *etwas kommt einem spanisch vor, böhmische Dörfer sein*. Основою внутрішньої форми зазначених ФО виступають образи чужоземних незвичних і незрозумілих іспанських звичаїв, запроваджених при дворі Карлом I у другій половині XVI ст., та незрозумілої і дивної чеської мови, якою розмовляв сусідній народ (WRRiASWUS).

ФСР «Розумний» у тому ж самому ВСГ представлено ФО *klug wie ein Jude* (Stasenko, 2019), *ins Schwabenalter kommen* – (розм.) порозумнішати (WRRiASWUS). Образ єврея асоціюється з розумом, оскільки серед них було багато заможних людей. Це свідчить про правильне і раціональне використання грошей, що в німців уважалося чесною, тому оцінюється позитивно. Про інтелектуальні характеристики швабів німці були невисокої думки, що є типовим у процесі оцінки аутогрупи. Тому ФО має іронічний, дещо зневажливий відтінок через оцінку ознак образу внутрішньої форми.

Працьовитість у Німеччині у всі часи було позитивною рисою, що й відображено в оцінці мореплавців-англійців та конюхів-поляків, які сумлінно виконували фізично складну роботу: *der Engländer in Wasser, der Polen im Stall* (Dąbrowska-Burkhardt, 2018: 39–41).

У ході проведеного аналізу виявлені ФО, які можна віднести до декількох ФСР, що належать до різних ВСГ, наприклад: *Die Freunde von Baguette und Käse sind nicht sehr arbeitsam, sind mürrisch und arrogant, aber auch elegant und Feinschmecker* (вміють насолоджуватися життям) (Klischees über die Franzosen, 2018). Перша частина виразу (*Die Freunde von Baguette und Käse*) характеризує Францію як крапу через типові продукти харчування. Той факт, що ці «друзі багету і сиру» не дуже працюють (*nicht sehr arbeitsam*), характеризує ВСГ «Вольові риси» – ФСР «Лінь». Крім того, образ француза сприймається як *mürrisch und arrogant*, що відносить аналізований мовний знак до ВСГ «Поведінка», а інформація про *elegant und Feinschmecker* пов'язує значення, відповідно, із ВСГ «Зовнішність» та «Поведінка».

ФСР «Нечесність», що належить до ВСГ «Моральні ознаки», репрезентовано ФО *Türken sowie Griechen in Betrug* (обман – негативні моральні риси) (Dąbrowska-Burkhardt, 2018: 40–41); *heute gestohlen – morgen (schon) in Polen* – (застар.) що сьогодні вкрадено (у Німеччині), те завтра продано (у Польщі). ФО відбиває період взаємин між країнами в період розпаду соціалістичного табору, падіння Берлінської стіни та послаблення європейських кордонів. Поляки, які часто відвідували Берлін, асоціювалися зі злодіями, що крадуть усе підряд. Поглиблення міжнародної співпраці між країнами та зміна економічного стану Польщі сприяли зміні оцінки ознак образу поляка, через що зазначена ФО вважається застарілою і виходить з ужитку (*Sprüche und Zitate*).

Englisch einkaufen/polnisch einkaufen – (застар.) вкрасти, *auf Russisch nehmen* – (розм.) вкрасти. Звернемо увагу на маркування синонімічних ФО. Мовні знаки з компонентами *englisch* та *polnisch* виходять із використання, хоча ще зафіксовані у фразеографічних джерелах. Це пояснюється зміною сприйняття англійців та поляків в умовах сучасної глобалізації та тісної співпраці в різних галузях, що сприяло переоцінці ознак образів, використаних для номінації гетеростереотипних уявлень. Образ росіянина використано в основі ФО з негативним значенням у період розпаду СРСР та активних контактів між народами. Проте на сучасному етапі історичного розвитку сприйняття цього образу не змінилося, переоцінки не відбулося.

Образ нечесного грека відображено у ФО *Der Grieche ist Steuerhinterzieher/ böser Schlendrian* (Dąbrowska-Burkhardt, 2018: 40–41) – (розм., зневажл.) греки не сплачують податки / пройдисвіти. ФО виникла на основі сучасного економічного становища Греції, яка отримує значні дотації ЄС, через що сприймається німцями негативно, оскільки звичні тривалі денні перерви в роботі типові для греків (через жаркий клімат) і незрозумілі для німців.

ВСГ «Поведінка» ФСР «Ввічливі/неввічливі» представлено ФО, образом внутрішньої форми яких використано ознаки поляків, англійців, французів: *einen polnischen (stumpfen) Abschied nehmen* – (розм., жарт.) піти по-польськи (не прощаючись) (OD); французи невічливі (*sich auf französisch verabschieden*) (Klischees über die Franzosen, 2018); *auf Englisch empfehlen / verabschieden* – (розм.) піти, не прощаючись (Gautier, Modicom, Vinckel-Roisin, 2018: 178).

Варто зауважити, що деякі образи представників аутогруп можуть реалізувати одночасно протилежні ознаки, наприклад: (*nicht die feine englische Art sein* – (розм.) бути (не)ввічливим (WRRiASWUS). В основі образу внутрішньої форми ФО використано одночасно дві ознаки англійців – йти з гостей, не прощаючись (негативна оцінка); 2) образ ввічливого джентльмена (сприймається як взірць поведінки/манер).

У ході посилення співпраці та взаємин між народами відбувається протилежна оцінка тих самих ознак, що сприяє абсолютній зміні значення ФО. Тому такий мовний знак може належати до двох семантично діаметральних ФСР (ВСГ «Поведінка» – ФСР «Спосіб/стиль життя»), наприклад: *alkoholprober Polen* – (розм., жарт.) трохи підвипивший поляк (Türpisch polnisch); *betrunknen sein wie ein Pole* – (розм., застар.) забгато випити; (сучасне значення) комплімент про помірне вживання алкоголю.

ВСГ «Характеристика країни» репрезентується ФСР «Комфорт проживання» (*die dänische Gemütlichkeit* – данський затишок (про спокійне і комфортне життя в Данії) (Hofmann, 2016: 325); *französische Lebensart* – (розм.) комфортне життя в задоволенні; *leben wie Gott in Frankreich* – (розм.) жити як у бога за пазухою; *polnische Wirtschaft* – (розм.) безлад у господарстві; *der Russen in Schnee* (клімат – нейтральний гетеростереотип країни) (Dąbrowska-Burkhardt, 2018: 41), ФСР «Кухня» (*Spagettifresser* – любителі спагеті/італійці, *Pizzafresser* – італієць, *Pistazienknabberer* – турок, *Froschschenkelfresser* – француз, *Kaviarficker* – росіянин (Wiktionary), ФСР «Економічний стан» (*Europas Scheitern* – провал Європи (про Грецію), *Geld (nicht) auf die Cayman Islands tragen* – виводити гроші в офшори (Hnidáková); ФСР «Назва громадян/приналежність до раси» (*Piefke sein* – (розм., зневажл.) / *Herr und Frau Österreicher* – (розм., нейтральн.) назва громадян Австрії (Wikipedia); *John Doe/ Jane Doe* (Wikipedia) – (розм.) нейтральна назва англійця/англійки; *Briten/ Engländer sein* – (розм., зневажл.) зневажлива назва британців [там само]; *Afrikaner sein* – зневажлива назва африканців.

ФО *Ob Hund, Katze oder Maus Ali macht en Döner draus* (Sprüche und Zitate) – (розм., жарт.) Чи пес, чи кіт, чи миша – Алі зробить з нього донер – відносимо до ФСР «Кухня». Алі – поширене в Туреччині чоловіче ім'я, донер кебаб – страва турецької національної кухні. Через використання алюзії імені вираз репрезентує Туреччину. Використання будь-якого сорту м'яса, крім свинини, відбиває не лише кулінарні, але й релігійні норми турків, що сприймається німцями з легким гумором (як типово сприймається все чуже, але не вороже, бо не становить загрози), проте без іронії/сарказму. Сукупність ознак стереотипізованого образу турків (ономасіологічна основа) створює ієрархію сем та їхніх семем у структурі ФЗ. Розшифрування змісту переосмислених ознак образу сприяє глибшому розумінню ФЗ, але разом із тим ускладнює ідеографічне членування ФО.

ФСР «Назва громадян/приналежність до раси» репрезентовано ФО *Polack(e), Polanski, Polski, Wasserpolacke* (Szczek, 2017: 199), які імпліцитно передають негативну конотацію УМЗ, що відображає фрагмент НКС – ставлення до носіїв образу. ФО *Polackenschwein, Polksischschwein, Polenmafiosi* теж репрезентують пейоративну оцінку, яка виражається семантичними компонентами конституанта ФО – *Schwein, Mafiosi*.

У ході дослідження виявлено, що один і той самий ФСР може бути представлено ФО з різним оцінним компонентом. На цій підставі пропонуємо уточнити ідеографічну класифікацію аналізованих ФО, розподіливши ФСР на ідеограми, які транслують позитивне або негативне значення. На наш погляд, такий розподіл сприятиме точнішому семантичному структуруванню ФО і забезпечить їх адекватне розуміння і використання.

Висновки. Отже, в результаті дослідження виявлено ФТГ «Людина», репрезентовану німецькими ФО на позначення гетеростереотипів. До аналізу залучено близько 300 ФО. У ході розвідки виявлену ФТГ розподілено на ФСП, які розчленовано на ВСГ, що складаються із ФСР. Останні мають компонентами ідеограми, які розуміємо як елементарні компоненти значення, що репрезентують позитивну чи негативну оцінку стереотипного уявлення про аутогрупу. Ідеограми представляють елемент конотативного компонента цілісного ФЗ.

У процесі аналізу досліджуваних ФО за семантичним принципом виявлено ієрархію ідеографічних компонентів, які не лише утворюють семантичні групи, але й відображають системні відношення між ними.

З'ясовано, що ФТГ «Людина» складається із ФСП 1 «Жива істота», ФСП 2 «Мисляча істота», ФСП 3 «Соціальна істота». Кожне ФСП формується з низки ВСГ: ФСП 1 представлено ВСГ «Зовнішність», ВСГ «Фізичний стан», ВСГ «Психічний стан»; ФСП 2 репрезентовано ВСГ «Інтелект», ВСГ «Емоції/почуття», ВСГ «Вольові риси»; ФСП 3 відображено ВСГ «Поведінка», ВСГ «Стосунки в соціумі», ВСГ «Характеристика країни». Кожна ВСГ складається з декількох ФСР, які відображають у ФЗ позитивну, негативну чи нейтральну оцінку, на основі чого ФСР розподіляємо на підгрупи – ідеограми, які сприяють детальнішому впорядкуванню досліджуваних ФО на підставі характеру елемента конотативного компонента.

Встановлено, що аналіз семантичної структури ФО вимагає врахування позалінгвальних чинників, які створюють ономазіологічну основу внутрішньої форми ФО. Виявлення позамовних причин і характеру переосмислення виокремлених ознак образу, які послугували підґрунтям для номінації гетеростереотипного уявлення, встановлює семи і семіми у структурі ФЗ, що уможливило проведення детальної ідеографічної класифікації ФО.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у вивченні ідеографічної класифікації німецьких ФО на позначення аутостереотипів.

Список використаних джерел:

1. Dąbrowska-Burkhardt J. Das Bild der Griechen in der deutschen Presse. *Stereotype und ihr sprachlicher Ausdruck im Sommer 2015. Linguistische Treffen in Wrocław*. 2018. Vol. 14. S. 39–41. DOI: 10.23817/lingtreff.14-3 DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-24> (дата звернення: 14.02.2021). DOI: 10.18276/CGS.2017.26-11
2. Gautier L., Modicom P.-Y., Vinckel-Roisin H. Diskursive Verfestigungen: Schnittstellen zwischen Morphosyntax, Phraseologie und Pragmatik im Deutschen und im Sprachvergleich. 2018. Berlin-Boston. 432 S. URL: <https://books.google.com.ua> (дата звернення: 23.04.2021). DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110585292>
3. Hnidáková Eva Bc. Phraseme in der Wirtschaftsrubrik der Zeitungen „Die Presse“ und „Der Standard“. URL: <https://theses.cz/id/r4kirs/13675066> (дата звернення: 18.04.2021).
4. Hofmann A., Hallsteinsdóttir E. Deutsch-danische Stereotypenwelten im SMiK-Projekt. *Linguistik online*. 79, 5/2016. S. 323–344. DOI: <https://doi.org/10.13092/lo.79.3348>
5. Klischees über die Franzosen: wie kann man zwischen wahr und falsch unterscheiden? Blog des Centre International d'Antibes. 2018. URL: <https://www.cia-france.de/blog/kultur-franzosisch-traditionen/klischees-uber-die-franzosen/> (дата звернення: 08.06.2021).
6. Kravagna S. Schwarze Stereotype und weiße Behörden Afrikaner, Drogenkriminalität und Strafverfolgung durch Polizei und Justiz. *SWS-Rundschau*. (45. Jg.) Heft 2. S. 266–288. Wien. 2005. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/16490/ssoar-2005-2-kravagna-schwarze_stereotype_und_wei_behorden.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2005-2-kravagna-schwarze_stereotype_und_wei_behorden.pdf (дата звернення: 18.03.2021).
7. OD: operone.de. URL: <https://operone.de/spruch/searchspruch.php> (дата звернення: 19.04.2021).
8. Stasenko R. Stereotypisches Bild der Juden anhand der Werke von Leopold von Sacher-Masoch. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 5. 2019. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/5_2019/26.pdf
9. SW: Sprichwoerter.net. URL: www.sprichwoerter.net (дата звернення: 28.03.2021).
10. SZ: Sprüche und Zitate. URL: www.likemonster.de (дата звернення: 22.04.2021).
11. Szczek J. Nationale Stereotype von Deutschen und Polen in der einsprachigen deutsch und polnischsprachigen Lexikographie. Eine kritische Bestandsaufnahme am Beispiel der ethnonymischen Lemmata. 2017. S. 185–202.
12. Typisch polnisch. 2009. URL: http://www.feswar.org.pl/fes2009/pdf_doc/Typisch_polnisch.pdf (дата звернення: 10.12.2020).
13. Wikipedia. <https://de.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 28.02.2021).
14. Wiktionary. Das freie Wörterbuch. URL: <https://de.wiktionary.org/wiki/Spaghettifresser> (дата звернення: 29.04.2021).
15. WRRiASWUS: Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache. URL: <https://www.redensarten-index.de> (дата звернення: 28.02.2021).
16. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 136 с.
17. Борисенко Н.Д. Методика проведення наукових досліджень : навчально-методичний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2010. 64 с.
18. Грабченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень : навчальний посібник. Харків : НТУ «ХП», 2009. 142 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159817923.pdf> (дата звернення: 14.12.2020).
19. Даль В.И. Пословицы русского народа: сборник В.И. Даля. Москва : Русский язык. Медиа. 2004. 814 с. URL: https://librebook.me/poslovcy_russkogo_naroda/vol1/1 (дата звернення: 17.09.2020).
20. Івченко А. Українська народна фразеологія: ономазіологія, ареали, етимологія. Харків : ФОЛІО, 1999. 304 с.
21. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2. вид., випр. і доп. Київ : Видавничий центр «Академія». 2006. 463 с. URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=14989 (дата звернення: 07.08.2020).
22. Патен І.М. Лінгвокультурологічна специфіка фразем на позначення руху (на матеріалі української, російської, польської та англійської мов). Актуальні питання гуманітарних наук : *Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Посвіта, 2015. Вип. 12. С. 162–168.

23. Прадід Ю.Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). Київ ; Сімферополь, 1997. 252 с.
24. Рузавин Г.И., Абдукция как метод поиска и обоснования объяснительных гипотез. Теория и практика аргументации. Москва, 2001. URL: <https://fil.wikireading.ru/4352> (дата звернення: 28.10.2020).
25. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
26. Телия В.Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов (от мировидения к миропониманию). *Славянское языкознание. 10 Международный съезд славистов: Докл. Рос. Делегации*. Москва, 1993. С. 302–314.
27. Тофтул М. Логіка : посібник. Київ : Академія, 2003. 367 с.
28. Ужченко В.Д. Ідеографічна класифікація фразеологізмів. Ідеографічна характеристика фразеології. *Фразеологія сучасної української мови*. 2005. URL: <https://subject.com.ua/ukrmova/phraseology/8.html> (дата звернення: 18.05.2021).
29. Ужченко В.Д. Східноукраїнська фразеологія. Луганськ : Альма-матер, 2003. 362 с.
30. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2007. URL: <https://subject.com.ua/ukrmova/phraseology/8.html> (дата звернення: 28.02.2021).

References:

1. Alefirenko, M. F. (1987). Teoretychni pytannia frazeolohii [Theoretical questions of phraseology]. Kharkiv: Vyscha shkola. 136 pp. [in Ukrainian].
2. Borysenko, N. D. (2010). Metodyka provedennia naukovykh doslidzhen': Navchal'no-metodychnyj posibnyk [Methods of scientific research: Training manual]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU. 64 p. [in Ukrainian].
3. Dąbrowska-Burkhardt, J. (2018). Das Bild der Griechen in der deutschen Presse [The picture of the Greeks in the German press]. *Stereotype und ihr sprachlicher Ausdruck im Sommer 2015. Linguistische Treffen in Wroclaw. Vol. 14*. P. 39-41. DOI: 10.23817/lingtreff.14-3 [in German].
4. Dal', V. Y. (2004). Poslovytsy russkoho naroda: sbornyk V.Y. Dalia [Proverbs of the Russian people: collection of V.I. Dahl]. M.: Russkyj iazyk. Medyaiu. 814 p. URL: https://librebook.me/posloviy_russkogo_naroda/vol1/1 [in Russian].
5. Gautier, L., Modicom, P.-Y., Vinckel-Roisin, H. (2018). Diskursive Verfestigungen: Schnittstellen zwischen Morphosyntax, Phraseologie und Pragmatik im Deutschen und im Sprachvergleich [Discursive consolidations: interfaces between morphosyntax, phraseology and pragmatics in German and in comparing languages]. Berlin-Boston. 432 p. URL: <https://books.google.com.ua>. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110585292> [in German].
6. Hnidáková, Eva Bc. Phraseme in der Wirtschaftsubrik der Zeitungen „Die Presse“ und „Der Standard“ [Phraseme in the business section of the newspapers "Die Presse" and "Der Standard"]. URL: <https://theses.cz/id/r4kirs/13675066> [in German].
7. Hofmann, A., Hallsteinsdottir, E. (2016) Deutsch-dänische Stereotypenwelten im SMiK-Projekt [German-Danish stereotype worlds in the SMiK-project]. *Linguistik online* 79, 5, pp. 323-344. DOI: <https://doi.org/10.13092/lo.79.3348> [in German].
8. Hrabchenko, A. I., Fedorovych, V. O., Haraschenko, Ya. M. (2009). Metody naukovykh doslidzhen' Navchal'nyj posibnyk [Research methods Textbook]. Kharkiv: NTU "KhPI"iu. 142 p. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159817923.pdf> [in Ukrainian].
9. Ivchenko, A. (1999). Ukrains'ka narodna frazeolohiia: onomasiolohiia, arealy, etymolohiia [Ukrainian folk phraseology: onomasiology, areas, etymology]. Kharkiv: FOLIO. 304 p. [in Ukrainian].
10. Klischees über die Franzosen: wie kann man zwischen wahr und falsch unterscheiden? 2018 [Clichés about the French: how to distinguish between true and false?]. *Blog des Centre International d'Antibes*. URL: <https://www.cia-france.de/blog/kultur-franzosisch-traditionen/klischees-uber-die-franzosen/> [in German].
11. Kocherhan, M. P. (2006). Zahal'ne movoznavstvo: Pidruch. dlia stud. filol. spets. VNZ [General Linguistics: Textbook. for students. philol. special University]. 2. vyd., vypr. i dop. K.: Vydavnychyj tsentr "Akademiia". 463 p. URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=14989 [in Ukrainian].
12. Kravagna, S. (2005). Schwarze Stereotype und weiße Behörden Afrikaner, Drogenkriminalität und Strafverfolgung durch Polizei und Justiz [Black stereotypes and white African authorities, drug crime and law enforcement by the police and judiciary]. *SWS-Rundschau (45. Jg.) Heft 2*, pp. 266-288. Wien. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/16490/ssoar-2005-2-kravagna-schwarze_stereotype_und_weie_behorden.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2005-2-kravagna-schwarze_stereotype_und_weie_behorden.pdf [in German].
13. OD: operone.de [operone.de]. URL: <https://operone.de/spruch/searchspruch.php> [in German].
14. Paten, I. M. (2015). Lihvokul'turolohichna spetsyfika frazem na poznachennia rukhu (na materiali ukrains'koi, rosij's'koi, pol's'koi ta anhlij's'koi mov) [Linguo-cultural specifics of phrases to denote movement (on the material of Ukrainian, Russian, Polish and English languages)]. Aktual'ni pytannia humanitarnykh nauk: Mizhvuziv's'kyj zbirnyk naukovykh prats' molodykh vchenykh Drohobyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Drohobych: Posvita. Vyp. 12. pp. 162-168. [in Ukrainian].
15. Pradid, Yu. F. (1997). Frazeolohichna ideohrafiia (problematyka doslidzhen') [Phraseological ideography (research issues)]. K.; Simferopol'. 252 p. [in Ukrainian].
16. Ruzavyn, H. Y. (2001). Abduksyia kak metod poyska y obosnovanyia ob'iasnytel'nykh hypotez [Abduction as a method of searching and substantiating explanatory hypotheses]. Teoryia y praktyka arhumentatsyy. Moskva. URL: <https://fil.wikireading.ru/4352> [in Russian].
17. Selivanova, O. O. (2006). Suchasna lnhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K. 716 p. [in Ukrainian].
18. Stasenko, R. (2019). Stereotypisches Bild der Juden anhand der Werke von Leopold von Sacher-Masoch [Stereotypical image of the Jews based on the works of Leopold von Sacher-Masoch]. *Naukovyj zhurnal L'viv's'koho derzhavnoho*

- universytetu bezpeky zhyttiedial'nosti «L'vivs'kyj filolohichnyj chasopys»*. № 5. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/5_2019/26.pdf DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-24> [in German].
19. SW: Sprichwoerter.net [Sprichwoerter.net]. URL: www.sprichwoerter.net [in German].
 20. SZ: Sprüche und Zitate [Sayings and quotes]. URL: www.likemonster.de [in German].
 21. Szczek, J. (2017). Nationale Stereotype von Deutschen und Polen in der einsprachigen deutsch und polnischsprachigen Lexikographie. Eine kritische Bestandsaufnahme am Beispiel der ethnonymischen Lemmata [National stereotypes of Germans and Poles in monolingual German and Polish-language lexicography. A critical inventory using the example of ethnonymic lemmas]. pp. 185-202. DOI: 10.18276/CGS.2017.26-11 [in German].
 22. Telyia, V. N. (1993). Kul'turno-natsyonal'nye konnotatsyy frazeolohyzmov (ot myrovydenyia k myroponymanyiu) [Cultural and national connotations of phraseological units (from worldview to worldview)]. Slavianskoe iazykoznanie. 10 Mezhdunarodnyj s'ezd slavystov: Dokl. Ros. Delehatsyy. Moskva. pp. 302-314. [in Russian].
 23. Toftul, M. (2003). Lohika: Posibnyk [Logic: A guide]. K.: Akademiia. 367 s. [in Ukrainian].
 24. Typisch polnisch. 2009. [Typically Polish]. URL: http://www.feswar.org.pl/fes2009/pdf_doc/Typisch_polnisch.pdf [in German].
 25. Uzhchenko, V. D. (2003). Skhidnoukrains'ka frazeolohiia [East Ukrainian phraseology]. Luhans'k: Al'ma-mater. 362 p. [in Ukrainian].
 26. Uzhchenko, V. D. (2005). Ideografichna klasyfikatsiia frazeolohizmiv. Ideografichna kharakterystyka frazeolohii [Ideographic classification of phraseology. Ideographic characteristics of phraseology]. Frazeolohiia suchasnoi ukrains'koi movy. URL: <https://subject.com.ua/ukrmova/phraseology/8.html> [in Ukrainian].
 27. Uzhchenko, V. D., Uzhchenko, D. V. (2007). Frazeolohiia suchasnoi ukrains'koi movy: navch. Posib [Phraseology of the modern Ukrainian language: textbook. way]. Luhans'k: Al'ma-mater. URL: <https://subject.com.ua/ukrmova/phraseology/8.html> [in Ukrainian].
 28. Wikipedia. <https://de.wikipedia.org/wiki> [in German].
 29. Wiktionary. Das freie Wörterbuch [The free dictionary]. URL: <https://de.wiktionary.org/wiki/Spaghettifresser> [in German].
 30. WRRiASWUS: Wörterbuch für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache [Dictionary for idioms, idiomatic expressions, proverbs, colloquial language]. URL: <https://www.redensarten-index.de> [in German].